

DO K OŘÁN

Magdalena Fiřtová,
Kryštof Kozák (eds.)

SPOJENÉ STÁTY V ÚPADKU?

Vybrané problémy veřejné politiky
v severoamerickém kontextu

**Magdalena Fiřtová,
Kryřtof Kozák (eds.)**

SPOJENÉ STÁTY V ÚPADKU?

*Vybrané problémy veřejné politiky
v severoamerickém kontextu*

DOKOŘÁN

Magdalena Fírtová, Kryštof Kozák (eds.)

SPOJENÉ STÁTY V ÚPADKU?

*Vybrané problémy veřejné politiky
v severoamerickém kontextu*

© Dokořán, 2013

Lektoroval Mgr. et Mgr. Petr Vilímek, Ph.D.

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání (první elektronické).

Odpovědná redaktorka Klára Soukupová.

Obálka David Greguš.

Sazba Miloš Jirsa (pdf).

Konverze do elektronické verze David Greguš.

Vydalo v roce 2013 nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, Praha 5,
dokoran@dokoran.cz, <http://www.dokoran.cz>, jako svou 616. publikaci
(111. elektronická).

ISBN 978-80-7363-568-8

Obsah

Úvod (<i>Magdalena Fiřtová a Kryštof Kozák</i>)	7
Imperiální politika a mocenský úpadek USA (<i>Petr Anděl</i>)	29
Současné čínsko-americké vztahy v kontextu diskuse o „úpadku USA“ (<i>Jana Sehnálková</i>)	46
Úpadek USA jako tichomořské velmoci? Současný vývoj situace v Jihočínském moři (<i>Jan Hornát</i>).....	63
Úpadek USA jako vojenské velmoci – kybernetická válka (<i>Tomáš Rezek</i>).....	82
Represe a porušování ústavních práv jako projev krize demokracie v USA? (<i>Barbora Čapinská</i>)	108
Radikalizace americké politiky? Analýza vlivu Tea Party na domácí politickou scénu USA v období let 2009–2011 (<i>Maxim Kucer</i>)	128
Vliv soukromých subjektů na financování amerických volebních kampaní (<i>Vendula Krumpřolcová</i>)	141
Sen o kvalitním bydlení jako jedna z příčin současné ekonomické krize (<i>Pavla Voborníková</i>)	156
Neefektivní energetická politika USA jako symptom úpadku? (<i>Helena Schulzová</i>).....	180
Severoamerický kontext: úpadek průmyslového Ontaria vs. vzestup ropné Alberty (<i>Magdalena Fiřtová</i>).....	193
Závěr: Jsou tedy Spojené státy v úpadku? (<i>Kryštof Kozák</i>).....	211
Poznámky	216
Englishsu mmary.....	254
Bibliografie.....	255
Seznam použitých zkratek	278
Rejstřík.....	281
Seznam autorů	284

Úvod

(Magdalena Fírtová a Kryštof Kozák)

Jsou Spojené státy americké opravdu v úpadku? Jak se tento pomyslný úpadek konkrétně projevuje? Tak zní otázky, které si kromě autorů jednotlivých kapitol této kolektivní monografie stále častěji pokládají jak samotní Američané, tak i odborníci z celého světa, kteří se Spojenými státy zabývají. Od 2. světové války USA představují v myslích většiny obyvatel západního světa mocnost, která svými hodnotami, institucemi i modelem ekonomiky zásadním způsobem formovala světové politické i hospodářské uspořádání. Spojené státy se na počátku 21. století stále nacházejí v postavení světové supervelmoci. Ačkoliv představují pouhých pět procent celosvětové populace, Američané vytvářejí jednu pětinu celosvětového hrubého domácího produktu, spotřebovávají přibližně pětinu celosvětové energie a polovina všech světových výdajů na zbrojení je vydávána z rozpočtu americké vlády.

Toto výsadní postavení, které USA získaly na konci 2. světové války a dále si jej upevnily vítězstvím ve válce studené, prochází v současnosti důležitou proměnou. Ta je způsobena především nástupem nezápadních mocností jako Čína, Indie či Brazílie, jejichž ekonomický růst postupně proměňuje někdejší unipolární svět ve svět multipolární. USA stále zůstávají navzdory proměně role, kterou ve světové politice zastávají, „nepostradatelným národem“ pro současný svět.

Hlubší studium proměny role USA i jejích implikací je důležité pro pochopení výzev, kterým může čelit západní společnost obecně, má-li zůstat v mezinárodním měřítku konkurenceschopná a relevantní. Rozkvět i eventuální úpadek severoamerické mocnosti má díky jejímu jedinečnému postavení přímé i nepřímé důsledky na celý globalizovaný svět.

Na první pohled úzce teritoriálně vymezená otázka tak vytváří mnohem širší prostor k reflexi směru, kterým se v současné době USA ubírají, a obecněji pak i k úvahám nad důsledky, které tento vývoj bude mít na uspořádání světa i na západní společnost, například i kvůli dominanci kulturní.

Problém definice úpadku a jeho metodologického uchopení nabízí zajímavou možnost mnohostranného úhlu pohledu na tento fenomén. Jednotlivé případové studie, které tvoří tuto publikaci, se svým multidisciplinárním přístupem pokouší zachytit komplexnost proměny, jíž USA a Kanada procházejí na mezinárodní scéně, ale i ve vnitřním politickém prostoru. Výhodou tohoto přístupu je, že jsme shromáždili autory, kteří se do hloubky zabývají tématy, jež jsou pro ně osobně důležitá. Daní za tento přístup je pak menší míra vnitřní koherence, kterou napravuje alespoň úvod a závěr.

Tato úvodní kapitola má za cíl stručně seznámit čtenáře s dlouhou a pestrou historií úvah o Spojených státech jako o mocnosti v úpadku (v USA existuje pro tento typ uvažování speciální název, tzv. *declinism*). Současná vlna přemýšlení o úpadku, která propukla zhruba s počátkem finanční krize v roce 2008, je totiž pouze další v dlouhé řadě, která sahá až do 17. století a ve které lze nalézt mnoho amerických autorů, kteří se tomuto tématu intenzivně věnují. Pouze pro zajímavost, jeden z prvních argumentů o Americe v úpadku má klimatické pozadí – jednalo se o myšlenku, že v tropickém horku amerického Jihu nemůže nikdy vzniknout společnost s progresivními morálními a politickými hodnotami. V argumentaci autorů věnujících se úpadku USA lze vysledovat mnohé styčné a opakující se myšlenky. Zahraničněpolitická, politicko-ekonomická či psychologická dimenze těchto úvah poskytují praktické vodítko pro základní strukturu této úvodní kapitoly.

Zapeklitost definice úpadku

Na rozdíl od angličtiny chápe čeština slovo úpadek mnohem užším způsobem, proto je užitečné pojem, jenž je centrálním sjednocujícím bodem této monografie, blíže vymezit. Z ekonomického hlediska dnes už víme, že hospodářský vývoj není plynulý a pohybuje se v cyklech, v nichž se světová ekonomika mění vzestupným, expanzivním způsobem, nebo se smršťuje, je v poklesu neboli v úpadku. V kontextu této definice se nabízí otázka, nakolik může být americký úpadek průvodním jevem většího světového ekonomického cyklu, a jsme tudíž svědky konce jedné ze zásadních proměn světového řádu. Takové chápání úpadku se pak odrazí v úvahách o dopadech a významu amerického úpadku pro celý mezinárodní systém.

České obchodní právo oproti tomu definuje úpadek v přesném slova smyslu jako stav formy platební neschopnosti dlužníka, který není dlouhodobě schopen plnit své peněžité závazky k více než dvěma věřitelům. Vyhlásí proto úpadek a začne insolvenční řízení vedoucí k zániku, revitalizaci či restrukturalizaci firmy. Američané v každé své historické vlně uvažování o USA jako o mocnosti v úpadku možná sahají právě k obraznému insolvenčnímu řízení, aby dokázali svou zemi revitalizovat, jak bude dále zmíněno v části o psychologických aspektech úpadkového myšlení. Důležité je, že úpadek může v tomto kontextu sehrát i roli pozitivní.

Ekonomicko-právní pojetí úpadku je s určitou mírou nepřesnosti převeditelné i do geopolitické roviny, kdy je tento pojem tradičně využíván ke zkoumání postavení státu v rámci mezinárodního společenství, k analýze pomyslné křivky „mocenského postavení“, na níž se daný stát v daném čase pohybuje. Ke zhodnocení a zachycení stavu krize neboli úpadku státu pak bývají využívány nejčastěji právě ekonomické kvantifikátory typu celkového HDP, HDP na obyvatele, množství vojenských výdajů z veřejného rozpočtu, objemu prostředků jdoucích na školství či na vědu a výzkum. Je však možné pra-

covat i s komplexnějšími ukazateli, jako jsou vnitřní koheze státu či stabilita jeho politických institucí (Hans Morgenthau: *Politics Among Nations*). Tato „mocenská“ křivka umožňuje zachycovat absolutní výkonnostní potenciál státu v relativním vztahu k ostatním aktérům v mezinárodní aréně. Zde se tak pojem úpadek dostává do roviny geopolitického chápání ve smyslu Cohenovy definice geopolitiky jako organického, živoucího systému, v němž na sebe v interakci s určitým prostorem vzájemně působí politické subjekty (Saul B. Cohen: *Geopolitics of World System*). Úpadek moci v tomto smyslu vyvolává představu degradace živého organismu, který má určitou dobu životnosti, po níž dochází k neodvratnému konci. Bohužel takto konzervativně o geopolitice uvažovali i velmi chytrí a vlivní představitelé tzv. německé školy, jako byli Friedrich Ratzel, Johan Rudolf Kjellén a Karl Haushofer, a nevedlo to k dobrým koncům. Spolu s Josephem Nyem lze tento metaforický obraz organického úpadku odmítnout s poukazem na fakt, že stát může zůstat živoucím a vlivným i poté, co se zhoršilo jeho mocenské postavení a jeho hlavní atributy moci byly oslabeny.

V posuzování otázky úpadku Spojených států je zapotřebí pečlivě rozlišovat mezi relativním a absolutním úpadkem, a to zejména v případě geopolitických souvislostí. Spojené státy mohou totiž stále mírně růst (například v absolutních hodnotách HDP), ale stejně budou označovány jako mocnost v (relativním) úpadku, protože jiné státy rostou ještě rychleji. Tento typ argumentace používá v současnosti zejména Fareed Zakaria v knize *The Post-American World*, kde přichází s konceptem vzestupu ostatních (*rise of the rest*).

Důležité je také rozlišení mezi posuzováním USA jako geopolitické velmoci a mezi vnitropolitickou analýzou politických, ekonomických a sociálních trendů v zemi. Rozdělení této publikace na zahraniční a vnitropolitický prostor má sloužit k zachycení dvojznačnosti tohoto definičního prostoru. Rozmanitost interpretací, jak chápat pojem úpadek,

rozmnožuje i metodologické přístupy ke studiu tohoto fenoménu, kdy lze v některých případech využít měřitelných, nejčastěji ekonomických ukazatelů k relativně objektivnímu vyhodnocení vývoje země, v jiných případech je naopak třeba sáhnout ke kvalitativní obsahové analýze jednotlivých pramenů, které ze své podstaty tvrdě měřitelné nejsou.

Mocenský geopolitický úpadek - konec americké éry?

Na titulních stranách vlivných amerických časopisů se v posledních letech objevily titulky jako „Zamávejte na rozloučenou hegemonii“, „Konec Ameriky“ či „Konec americké éry“. Většina článků upozorňuje na rostoucí vliv globálních a regionálních mocností, jako jsou Čína, Indie, Brazílie či Turecko, a na přelévání moci ze Západu na Východ. Rétorika nejvyšších amerických politických představitelů tomu odpovídá. Například Hillary Clintonová napsala pro prestižní časopis *Foreign Policy* článek nazvaný „Americké tichomořské století“, ve kterém potvrzuje zaměření na Asii jako jasnou geopolitickou prioritu zahraniční politiky USA.¹ Tím nepřímou uznala, že USA musí volit své priority a nejsou schopny být dominantní mocností všude na světě.

Oficiální zpráva Národní zpravodajské rady (*National Intelligence Council*) s názvem *Globální trendy v roce 2025*, vydaná na počátku finanční krize roku 2008, předpovídá, že v následujících 15 letech bude světový systém známý od konce 2. světové války proměněn k nepoznání kvůli globalizaci světové ekonomiky, vzestupu dalších mocností, posílení role nestátních aktérů a přesunu světového bohatství ze Západu na Východ. Dojde tím k zániku unipolárního světa nastoleného po skončení studené války a vzniku nového globálního multipolárního světa, v němž bude dominance USA oslabena.² Na této zprávě je z pohledu úpadku USA důležitá

zejména relativita ztráty síly Spojených států vzhledem k posilování ostatních mocností. Je téměř nezpochybnitelné, že naskok USA před ostatními státy, vyjádřený v produkci ekonomiky či v základních finančních indikátorech, se v 21. století snižuje. Opět slovy uznávaného odborníka Fareeda Zakarii toto „dotahování se“ nezpůsobuje absolutní úpadek USA, ale naopak relativní růst ostatních mocností ve vztahu k USA. Zakaria proto uzavírá, že ačkoli Spojené státy dnes nemají takové postavení, které měly v roce 1945 nebo v roce 2000, pořád jsou silnější než kdokoli jiný – disponují ekonomickým, politickým, vojenským i kulturním portfoliem, které nebude v nejbližší době překonáno.

V geopolitické rovině je klíčové rozlišovat mezi absolutními a relativními hodnotami vývoje. Pokud váš potenciální rival (Čína) roste o deset procent ročně a vaše země roste pouze o dvě procenta ročně, je to dostatečný důvod k preventivnímu útoku? Je lepší se těšit z toho, že vaše země roste o dvě procenta, nebo vyvolat obchodní válku, která způsobí v Číně hospodářský pokles o 3 % a u vás bude pokles pouze o jedno procento? Pokud je pro nás důležitý celkový růst, tak v podstatě nevádí, že někdo roste rychleji než my (zvláště když začíná na mnohem nižší úrovni). Pokud je však hlavním kritériem udržení dominantní pozice v absolutních hodnotách, pak by bylo třeba rychlejší růst potenciálních vyzyvatelů co nejdříve zastavit. Z tohoto pohledu je nutné říci, že se USA našťástí chovají s ohledem na širší globální souvislosti relativně slušně a nekladou rychlejšímu rozvoji jiných států drastické překážky.

Očekávání, respektive obava, že Čína nebo jiná země převzme statut lídra mezinárodních vztahů, se totiž může a nemusí naplnit, tak jako se nenaplnilo očekávání v 70. letech 20. století, že Japonsko v následující dekádě získá supervelmocenské postavení. Ještě v roce 1992 se Bill Clinton s nadávkou vyjádřil v tom smyslu, že studená válka skončila a vyhrálo ji Japonsko. Jak uzavírá kapitola Jany Schnálkové, nelineární vývoj čínské ekonomiky způsobený mnoha vnitřní-

mi problémy, stejně jako možnost, že mohou USA pomyslný úpadek zvrátit, činí predikci budoucího vývoje velmi nejistou. Joseph Nye navíc přichází s novou dimenzí zmiňovaného relativního úpadku. Díky globální a technologické proměně světa již totiž nelze hovořit o prostém transferu moci z jedné velmoci na druhou a získání postavení na úkor postavení druhého, ale spíše o rozšíření moci i mimo úroveň států. Je třeba připomenout, že do této hry pronikají čím dál tím více i nestátní aktéři. Kapitola Tomáše Rezka zřetelně dokládá, že například kybernetický prostor je exemplární ukázkou toho, jak se někdejší pouze státní moc přenáší do rukou nestátních aktérů, kteří mají úplně nové prostředky, jak mohou oslabovat americké postavení, ale také postavení jakékoli další velmoci ve světě.

V roce 1987 publikoval britský historik Paul Kennedy do dnes hojně citovanou knihu *Vzestup a pád velmocí*, v níž na historické studii pádu mocností, jako byly habsburské Španělsko, bourbonská Francie či liberální Británie, předpovídá i úpadek americké velmoci, a to především kvůli tzv. neudržitelné imperiální expanzi (*imperial overstretch*).³ Kennedyho hlavní argument se opírá o rozpor, do něhož se dostávají nedostačující vnitřní ekonomický a technologický růst a přílišná zahraniční vojenská angažovanost. Náklady na neproduktivní zbrojení totiž dlouhodobě oslabují ekonomickou základnu země, což vede ve svém důsledku k oslabování velmoci a k jejímu pádu. Byť se v 80. letech Kennedyho předpověď úpadku Spojených států nenaplnila a po rozpadu SSSR se USA ocitly v mnohem silnějším mocenském postavení jediného světového hegemona, jeho argumenty rezonují v americké společnosti zejména díky rostoucímu zadlužení státu, ve kterém hrají vojenské výdaje důležitou, i když v médiích méně zmiňovanou roli. Revidovanou a aktualizovanou verzi podobné myšlenky představil v roce 2008 i známý historik Niall Ferguson ve své knize *Colossus*.⁴ V češtině máme pěkné slovní spojení „kolos na hliněných nohách“ a Fergusonova

knihy říká, že USA jsou právě tento druh kolosu. Z tohoto pohledu dává smysl i postupné stahování amerických jednotek z Iráku a Afghánistánu, které pomalu ale jistě prosazuje prezident Obama.

Celkově vzato je zřejmé, že geopolitické postavení Spojených států prochází určitou proměnou. Zda jej bude jednou možné označit za „úpadek“, je však zatím nejasné. Bude totiž záležet na tom, jaký mezinárodní systém se podaří vytvořit. Fakt, že se v některých velkých zemích začíná dařit dotahování životní úrovně a spotřebitelského životního stylu na úroveň americkou, o úpadku USA nutně nesvědčí. To, že ve svých rozhodnutích budou Spojené státy muset brát větší ohledy na důležité aktéry mezinárodního společenství, je pro americké představitele sice nepřijemné, nicméně takový stav má z širšího hlediska i svá pozitiva. Umožňuje totiž například vytvořit mezinárodní dohody, které nebudou chápány jako americký tlak či diktát, ale budou široce akceptovatelné. Určitá korekce v uplatňování americké moci v zahraniční tak nutně neznamená rovnou úpadek – bude však záležet na tom, jak se s touto svojí novou rolí dokáží Spojené státy vyrovnat. Z tohoto pohledu je nutné podívat se i na vnitřní problémy a procesy, které mohou vypovídat o reálném úpadku jiného druhu. Může být ve svých důsledcích možná i důležitější než ten geopolitický.

Vnitřní úpadek - ekonomika, politický systém a americký sen

Americká ekonomika bývala chápána jako tahoun ekonomického růstu i jako záruka silného geopolitického postavení USA. Obdobně býval politický systém Spojených států vnímán jako synonymum zdravé a silné demokracie. Za třetí pilíř amerického dominantního vlivu ve světě by bylo možné označit přitažlivost tzv. amerického snu, tedy myšlenky, že zodpo-

vědnou a tvrdou prací může každý jedinec dosáhnout štěstí, definovaného zpravidla především finančním úspěchem.

Ekonomická moc je samozřejmě spolu s vojenskou a technologickou mocí základnou pro formování celkového geopolitického postavení země. Již prezident Reagan říkal, že žádný problém, kterému země musí čelit, není důležitější než ekonomická krize. Dodal také, že nic není nemožné, pokud postavíme ekonomiku na nohy.⁵ Silná americká ekonomika umožňovala USA financovat a dále posilovat i vojenskou moc, a upevňovat tak světové mocenské postavení. V roce 2011 velikost americké ekonomiky dosahovala zhruba dvojnásobku velikosti druhého největšího ekonomického konkurenta – Číny, nicméně tento náskok se díky prudkému ekonomickému růstu asijské velmoci rychle zmenšuje. Ekonomická krize, které Spojené státy americké čelily od roku 2008, by pravděpodobně nevyvolala tolik pochybností a otázkou ohledně amerického úpadku, pokud by Spojeným státům zároveň „nedýchala na záda“ Čína a ostatní aspirující velmoci. Nicméně podle nejnovějších indikátorů se zdá, že i tato poslední krize byla pouhou cyklickou vlnou, protože podle Mezinárodního měnového fondu se zdá, že se Spojené státy americké z poslední finanční krize zotavily a čekají je v roce 2013 optimističtější ekonomické vyhlídky než Kanadu i většinu západních států v Evropě.⁶ Americké exporty v podílu na celkovém HDP rostou a zisky amerických firem jako podílu na HDP dosahují také nejvyšších hodnot v dějinách. Největší překážkou se tak v americkém ekonomickém zotavení jeví dlouhodobější dluhová krize. Aby se americká vláda dokázala s největším veřejným zadlužením v historii země vůbec nějak vypořádat, bude potřebovat silnou a dynamickou ekonomiku.

V případě, že Spojené státy nezvládnou dostat svůj dluh pod kontrolu, hrozí oslabování pozice amerického dolaru jako nejpoužívanější měny v mezinárodním měnovém systému, ať už jako prostředku směny, zúčtovací jednotky pro ur-

čování cen nebo jako uchovatele hodnoty v podobě rezervní měny. Právě tato stěžejní pozice dolaru zatím umožňuje americkým politikům a ekonomům odklánět dopady pokračujícího zadlužování země na ostatní světové ekonomiky. Americká centrální banka (Fed) může díky jednostranným monetárním mechanismům „tlačení peněz“ (přesněji kvantitativnímu uvolňování) udržovat velmi nízkou úrokovou míru a stimulovat spotřebu, a tím i vnitřní ekonomický růst země. Nízké náklady na úvěry však vedou investory k půjčování v americké měně a přesunu dolarů do rozvíjejících se ekonomik, kde se díky vyšším úrokovým sazbám peníze zhodnotí. Tento příliv kapitálu však vytváří tlak na posilování těchto zahraničních měn a zhoršuje tím postavení místních exportérů. Centrální banky rozvíjejících se ekonomik jsou pak často nuceny devizově intervenovat proti posilování svých měn, což kromě inflace může vést i k roztáčení nebezpečné spirály měnových válek. Současná politika nabízí americké vládě potřebný čas k reformám a nastartování dlouhodobého růstu, z dlouhodobého hlediska je však neudržitelná. Kromě zvyšování dluhu je totiž ve světové ekonomice v oběhu stále více dolarů. Jednou proto musí dojít k poklesu jejich hodnoty (inflaci). Někteří experti, jako například Peter Schiff, se diví, že k tomu nedošlo už dávno. Schopnost americké vlády „ustát“ a především efektivně řešit současné zadlužení bude do značné míry záviset na pokračování dosavadního měnového systému, který dává USA konkurenční hegemunistickou výhodu. Ta však potrvá pouze do té doby, dokud nebudou vyslyšeny čínské požadavky na vytvoření nové světové rezervní měny, která bude zřejmě ve výsledku kombinací dolaru, eura, jenu a juanu, podobně jako fungoval evropský měnový systém EMU v rámci evropského hospodářského prostoru před zavedením eura.

Spojeným státům americkým bývá často vytýkána snižující se konkurenceschopnost, díky níž ztrácí ekonomické postavení lídra ve světovém obchodě. Postupná delokace americké

kých výrobních kapacit do zahraničí vedla k poklesu podílu amerických výrobků na světových exportech a ke zvyšování dovozu zejména čínských produktů do USA. Tento stav není problematický pouze pro vznik obchodního deficitu, ale též pro klesající výrobní základnu v USA, která může zhoršit inovační a technologický potenciál země (je prokázáno, že právě ve výrobě dochází k nejrychlejšímu vývoji a aplikaci nových technologií). Obchodní nerovnováha bývá často citována jako jeden z hlavních argumentů zastánců teze o vnitřním ekonomickém úpadku. Velkou roli v tom hraje obří řetězec Walmart, který prodává superlevné výrobky převážně chudým a střední třídě. Většina těchto výrobků pochází z čínských továren, které nahradily ty americké. S trochou nadsázky je tedy americký dělník vyhozený z práce kvůli zavření továrny na hračky ekonomicky donucen kupovat produkty z nově otevřené továrny na hračky v Číně, protože nemá práci a daný výrobek je opravdu hodně levný.

Pohled na tabulky nejznámějších značek a největších a nejziskovějších firem světa podle obrátu prokáže, že z 500 největších světových firem bylo v roce 2001 amerických 215, zatímco o deset let později pouze 146. Ačkoli si velké americké firmy dokázaly uchovat schopnost vyrábět zboží s vysokou přidanou hodnotou, zejména asijsí konkurenti je v tomto směru dotahují.

Při rostoucím zadlužení země jsou přitom výdaje na stěžejní programy na podporu konkurenceschopnosti ve školství, vědě a výzkumu či při výstavbě infrastruktury ohroženy budoucími úspornými opatřeními. Je třeba mít na paměti, že prostředky investované do vědy a výzkumu rostou v rozvíjejících se ekonomikách mnohem rychleji než v USA a ostatních západních státech. Podle Vědecké zprávy vydané organizací UNESCO indikátory sledující vědu a výzkum, počet vědeckých pracovníků nebo počet vydaných odborných publikací v rozvíjejících se ekonomikách ukazují na měnící se rovnováhu a pomalý pokles americké dominance v této oblasti.⁷ Pro

americkou ekonomiku to představuje reálné nebezpečí zhoršující se konkurenceschopnosti v dlouhodobém horizontu, a alarmující hlasy jsou tedy na místě.

V souvislosti s politickou krizí, která se vyhroutil v USA v okamžiku diskuse o zvyšování dluhového stropu v roce 2011, bývá často zmiňován problém paralýzy amerického politického systému v důsledku vyhrcoené polarizace politické scény. Četné studie poukazují na vyprazdňování politického centra a rostoucí vliv menších aktivistických skupin, které nutí politické kandidáty zaujímat extrémní politické názory, čímž zhoršují schopnost vládních institucí nacházet kompromisní a dlouhodobě stabilní řešení. Fareed Zakaria upozorňuje, že ideologicky extrémní názory se v historii americké politiky objevovaly vždy a hlavní rozdíl spatřuje v politické struktuře a nových pravidlech, která umožňují rozkvět specializovaných a úzkých zájmů v politických institucích. Zakaria identifikuje několik těchto změn: zaprvé změna rozdělení volebních okrsků ve prospěch bezpečnějšího rozdělení křesel pro většinu členů Sněmovny reprezentantů, které bez výrazného boje získávají buď demokratičtí, nebo republikánští kandidáti. Tento fakt mimochodem vysvětluje, proč se Obamovo drtivé vítězství v prezidentské volbě nijak neodrazilo na složení důležité dolní komory Kongresu, kterou stále ovládají republikáni. Zadruhé narůstající vliv menších aktivistických skupin na stranické primárky a konečně změna komplikovaných vnitřních jednacích pravidel Kongresu, která činí kompromisní legislativní řešení těžko dosažitelné.⁸

Kapitola Venduly Krumpholcové o prolomení pravidel financování volebních kampaní v soudním rozhodnutí *Citizens United versus Federální volební komise* je zařaditelná do této kategorie nových pravidel, které otevírají prostor pro lobbistické tlaky oslabující nezávislost zvolených politiků ve prospěch úzkých zájmových skupin a mohou zhoršovat funkčnost amerického politického systému, v němž podle otců zakladatelů

měl být omezen prostor pro nesmiřitelné názorové frakce. V rozporu s tímto pohledem Maxim Kucer ve své kapitole uvažuje nad tím, nakolik ústup od ideologicky čistých postojů Tea Party směrem k podpoře středovějších kandidátů, kteří jsou otevření kompromisnějším řešením, je, či není úpadkem americké demokracie. Jisté je, že kvalitní politická řešení, která mají potenciál zvrátit dluhový úpadek USA, se musí opírat o co nejširší nadstranická a dlouhodobá řešení, jejichž dosažení politická polarizace neprospívá.

Na obou stranách polarizované politické scény navíc stojí dva zcela odlišné pohledy na úpadek USA. Konzervativní Američané nahlízejí na současný vnitřněpolitický a společenský vývoj země jako na úpadek „národního charakteru“, jehož centrální myšlenku lze slovy Marka Steyna shrnout následovně: „Američané stojí tváří v tvář rozhodnutí, zda-li se přiklonit k původním principům americké myšlenky omezeného státu a ekonomicky soběstačného občana, anebo se přidat k ostatním západním zemím v jejich poslední fázi úpadku.“⁹ Tento typ argumentace je namířený zejména proti Obamově Americe, v níž se individuální úspěch a neregulovaný trh začínají dostávat do střetu s více sociální, kolektivněji orientovanou společností, pro kterou jsou nejednou důležité kvalitní veřejné školy zdarma, opravené mosty, fungující městská hromadná doprava či existenční zajištění těch nejchudších a nejpotřebnějších (nezaměstnané matky s dětmi, zdravotně postižení). Zastánci tohoto konzervativního pohledu kritizují rychle rostoucí zadlužení země v důsledku státních zásahů. Poukazují také na stále mocnější stát a na společnost, v níž je více a více občanů závislých na vládních benefitech, a označují ji za hrozbu pro vitalitu americké ekonomiky.

Levicová tvář politické scény, ztělesňovaná například hnutím *Occupy Wall Street*, taktéž kritizuje úpadek národního charakteru, ale zaměřuje se především na úpadek amerického snu o možnostech individuálního úspěchu. U kořenů tohoto

úpadku však nestojí sociálněji a silnější stát, nýbrž naopak propojení státu a finančních korporací a současný systém, v němž se sociální mobilita zhoršuje, protože nůžky mezi bohatou a chudou skupinou obyvatelstva se rychle rozevírají až na dnešní symbolický poměr 99 : 1, využívaný jako slogan hnutím Occupy. Ekonom Harvardovy univerzity Lawrence Katz v roce 2010 napsal: „Přemýšlím o americké ekonomice jako o velkém domě. Před 30 lety byl předmětem obdivu, ale během poslední generace se jeho charakter změnil. V horních patrech jsou byty čím dál tím větší, byty ve střední části jsou čím dál tím zmačknutější a nejnižší patra jsou zaplavená. Výtah nefunguje a tento rozbitý výtah je tím, co strhává nejvíc lidí dolů.“ Kapitola Barbory Čapinské analyzuje způsob, jak se státní establishment ve spojení s privátními korporacemi snaží hledat a prosazovat způsoby, jak tento levicový hlas utlumit, a toto omezování svobody projevu vnímá jako důležitý symptom úpadku americké demokracie.

Psychologický aspekt - USA jako bájný pták fénix?

Jedním z důležitých prvků pro postavení hegemonu v systému mezinárodních vztahů je také vůle a motivace tuto úlohu zastávat. A motivace plnit roli lídra Američanům rozhodně nechyběla a nechybí, i když mohou panovat určité pochybnosti o tom, jakým způsobem svoji vedoucí roli prosazovat. Způsob, jakým Američané zpravidla interpretují de Tocquevillovo pozorování amerických institucí a identity jako „výjimečné“ (*American exceptionalism*) či Henry Luceho označení budoucnosti v roce 1941 za „americké století“, dobře zachycuje všeobecně rozšířenou představu panující v americké společnosti, že celý svět chce to, co mohou Američané nabídnout, tedy demokratické liberální principy Ústavy a Základní listiny práv a svobod, excelentní průmyslové výrobky, technické dovednosti a možnost každého dopracovat se svou snahou

a pílí k úspěchu. Je pak americkou povinností tyto vymoženosti šířit ve světě pro dobro všech. Tento motiv poháněl americké ideály, důležitá politická rozhodnutí a potažmo též americkou ekonomiku od nepaměti.¹⁰ Naplňování „amerického století“ se stalo programem většiny prezidentů bez ohledu na jejich politickou orientaci, a to jak ve století 19., tak i 20. a 21.

Anglický výraz pro úpadek – *decline* – poskytuje druhou zajímavou překladatelskou a interpretační rovinu, kterou je využití tohoto podstatného jména i jako slovesa ke zdvořilému odmítnutí či nepřijetí. V přeneseném slova smyslu tak americká společnost diskutuje o úpadku mobilizuje své síly, odmítá přijmout stav ztráty postavení své země a vlastní sebereflexí hledá způsob, jak tento pokles zvrátit ve svůj prospěch, stejně jako ani na právní úpadek firmy nelze nahlížet jako na něco veskrze negativního, protože uvědomělé vyhlášení úpadku může přinést firmě ozdravení, restrukturalizaci a vyvedení z krize. Ve fázi pomyslného mocenského sestupu totiž může vstoupit do hry tzv. „paradox předpovědi“,¹¹ neboli stav, kdy formulace předpovědi vede k destrukci této předpovědi, protože se jí začneme bát a děláme vše proto, aby se nenaplnila. To může vést i ke změně původní nastavené trajektorie vývoje americké politiky i ekonomiky. Samuel Huntington si všímá, že myšlenky formulované v různých vlnách přemýšlení o úpadku formulovaly tak děsivé předpovědi, které vedly ke změně politiky a zamezily tím reálnému úpadku USA.¹² Schopnost USA obnovit svou sílu (skrže vlastní reflexi) a zvrátit krizový trend je proto klíčová pro potvrzení jejich pozice jako globální mocnosti.¹³

Proti této úvaze, že zabývat se úpadkem může být motivační a pozitivní, stojí konzervativní postoj například poradce Mitta Romneyho Roberta Kagana, jenž se obává, že „Američané jsou v nebezpečí, že spáchají jako velmoc předčasnou sebevraždu tím, že přijmou neopodstatněný strach z úpadku své země“. ¹⁴ Zde je důležité vyzdvihnout důležitost Obamo-

va vítězství, protože lidé jako Robert Kagan prohráli spolu s Romneym, a nebudou se na formulaci americké politiky další čtyři roky významněji podílet.

Ať tak či tak, oběma postojům je společná snaha čelit tomuto úpadku vlastními úsilím. V oblíbené paralele amerického impéria k římskému Cullen Murphy konstatuje: „Americkou genialitou může být fakt, že vytvořila z obav z pádu Říma svou vlastní podstatu, kdy vědomě a trvale pracovala na vlastním přizpůsobování a proměně. Řím se rozplynul v historii jednou jedinkrát, Amerika to činí znovu a znovu. To je schopnost, díky níž přetrvává.“¹⁵ Myšlenka Ameriky jako bájněho fénixe, který upadá a znovu vstává, je tak přítomna i v současné vlně uvažování o úpadku.

Americká flexibilita a schopnost americké společnosti rychle se přizpůsobovat mohou být v současné vlně reflexe úpadku USA stejně nadějně jako doposud, protože umožní americké politice nalézt východiska ze současné krize, která je úpadkovým přemýšlením doslova protkána. Posílení argumentem, že dosavadní předpovědi úpadku selhaly, optimističtí odpůrci úpadkového myšlení zdůrazňují „americkou jedinečnost“, aby vyburcovali společnost k uchopení krize, v níž se bezpochyby USA nacházejí, jako příležitosti k proměně. O tomto problému pojednává podrobněji naše předchozí kniha *Dopady krize v euroatlantickém prostoru* vydaná v nakladatelství Dokořán v roce 2012. Joseph Schumpeter, významný ekonom z Harvardovy univerzity, ve 30. letech 20. století napsal, že krize jsou jako studená sprcha, zbaví ekonomiku neefektivnosti, ukáží, které struktury a principy stojí za to uchovat a nastaví podmínky pro změnu. Potvrdí-li se nejnovější signály oživení americké ekonomiky, bude zřejmé, že se tato psychologická dynamika pozitivně odrazila i v případě poslední ekonomické krize a že se Spojené státy už odrážejí ode dna posíleny a restrukturalizovány.

Důsledky pomyslného úpadku USA

Odpověď na otázku, co se stane se světem, pokud Spojené státy americké ztratí své postavení globální velmoci, rozděluje americké intelektuály. Jedna skupina reprezentovaná například již citovaným Fareedem Zakariou či Johnem Ikenberrym věří, že základy liberálního mezinárodního ekonomického systému přežijí a budou prosperovat. Žádná z nově rostoucích mocností tento tradiční ekonomický model pravděpodobně nebude chtít zpochybnit. Žádná ze současných vznikajících mocností totiž nemůže nabídnout kombinaci ekonomické, finanční, technologické a vojenské moci, aby mohla v dohledné době převzít úlohu vůdce po Spojených státech. Žádné z mocností, dokonce ani Číně, by úpadek USA totiž nepřinesl užitek, ale spíš spoustu problémů.

Druhá skupina, kam se řadí již zmiňovaný Robert Kagan, se obává, že alternativou k americké hegemonii nebude mír a pořádek a pokračování současného mezinárodního uspořádání, ale chaos a konflikty. V knize *The World America Made* Kagan z historických paralel multipolárního uspořádání světa v 16.–18. století vyvozuje, že současný světový pořádek byl z velké míry postaven na amerických zájmech a prioritách, a pokud se rovnováha sil překlone na stranu některé jiné mocnosti, bude tato mocnost sledovat vlastní národní zájmy a přetvářet mezinárodní systém ke svému obrazu.¹⁶ Americká hegemonie postavená na demokratických hodnotách podporovala rozkvět těchto hodnot i v ostatních státech, například i v Československu a pak České republice. Záviselo by pak hodně na tom, zdali by demokratické režimy jako Indie, Brazílie či Turecko převzaly část někdejší americké moci, anebo by se jazýček na pomyslných mocenských vahách zhoupl spíše k autokratickým režimům jako Rusko a Čína, které by pak, stejně tak jako dnes v případě čínské a ruské podpory syrského diktátora Bašára al-Asada, podporovaly autokratičtější tendence v ostatních státech. Ty by zahrnovaly především

omezování svobody projevu v médiích, kontrolu a regulaci internetu a větší pravomoci pro složky hájící bezpečnost daného režimu.

„Americký pořádek“ se opírá o svobodný obchod. Kapitola Jana Hornáta ilustruje možná rizika ztráty amerického postavení jako garanta svobodné plavby v oblasti Tichomoří, která je klíčová pro svobodný světový obchod. Úpadek postavení USA v této oblasti, a nejen zde, by vedl k nutnosti vytvořit jiný systém kolektivní bezpečnosti. Reálná hrozba eskalace teritoriálních sporů, ve kterých aspirující mocnosti prosazují vlastní národní zájmy spíše než kolektivní cíle, navíc poukazuje na nízkou efektivitu současného bezpečnostního režimu.

V neposlední řadě lze předpokládat, že prokazatelný úpadek USA by vedl k rozkvětu nacionalismu, izolacionismu a pevnější obraně vlastních úzce definovaných amerických hodnot a identity. Takový vývoj by mohl mít velmi vážné následky jak na světovou politiku, tak zejména pro celý severoamerický kontinent. Jak ukazuje kapitola Magdaleny Fiřtové, Kanada (a stejně tak i Mexiko) jsou v asymetrickém stavu ekonomické závislosti na svém americkém sousedovi a jeho pokračující úpadek by měl nedozírné negativní důsledky pro jejich domácí ekonomiky.¹⁷

Nakolik může být multipolární systém s dominantním postavením USA, jehož vznik v blízké době předpokládá již zmíněná oficiální zpráva Globální trendy 2025, stabilním a mírovým systémem, je klíčová otázka. Již od 2. světové války, kdy se USA staly světovým lídrem, se přední američtí politici koncepčně připravují na vznik multipolárního světa.¹⁸ Výzvou současné americké vlády je stejný úkol, tj. spoluvytvářet svět, v němž USA mohou vzkvétat, aniž by byly nutně jedinou dominující supervelmocí, zároveň si uchovaly pozitivní ekonomickou i politickou dynamiku a navíc zůstaly schopné efektivně zaručit vlastní i celosvětovou bezpečnost.

Cílem této knihy je ukázat, že problém amerického úpadku je mnohem komplexnější (a tím i zajímavější) než povrchní

mediální diskurz na toto téma. Je zřejmé, že relativní postavení Spojených států ve světě slábně, zároveň si ale na dlouhá léta udrží klíčovou roli v mezinárodním dění. Stopy úpadku chápaného jako dlouhodobý postupný rozklad proto můžeme mnohem spíše odhalit podrobnějším zkoumáním v jednotlivých sektorech a oblastech. Pouze tímto způsobem se můžeme přiblížit sestavení mozaiky, ve které jsou části svědčící jak o úpadku, tak o opětovném vzestupu. Takto sestavený výsledek není příliš uspokojivý pro ty, kteří hledají chytlavé palcové titulky typu „Konec Ameriky!“, „Zánik Západu!“ či rovnou „Čínské (žluté) nebezpečí!“. Odpovídá však mnohem lépe současnému stavu poznání, které reflektuje fakt, že obecné grandiózní teze jsou výsledkem chaotických a často protichůdných procesů. Předkládaná publikace mapuje některé z těchto důležitých procesů, které tvoří jednotlivé kameny širší mozaiky. Doufáme, že čtenářům pomohou k vytvoření ucelenějšího pohledu na současnou situaci ve Spojených státech.

Struktura publikace

Po tomto stručném nástinu vývoje a současného stavu je na místě shrnout a představit jednotlivé kapitoly této kolektivní monografie, která je společným dílem studentů a pedagogů Katedry amerických studií Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Primární odpovědnost za obsah a myšlenky spočívá na autorech jednotlivých kapitol, jako editoři jsme se snažili upozorňovat spíše na nejasnosti, nepřesnosti či stylistické neobratnosti.

V prvním oddíle se věnujeme vnější politice Spojených států. Úvodní kapitola **Petra Anděla** „Imperiální politika a mocenský úpadek USA“ analyzuje vojenský náskok USA před dalšími státy i perspektivy fungování klíčového transatlantického spolenectví v rámci NATO. Dokládá tak, že Spoje-

né státy rozhodně ještě nejsou za zenitem svého vojenského ani aliančního potenciálu. Následuje důležitá kapitola **Jany Sehnáلكové** „Současné čínsko-americké vztahy v kontextu diskuse o „úpadku USA“, ve které autorka podrobněji rozebírá problematiku vzájemných vztahů. Zřetelně se tak ukazuje, jak Spojené státy vycházejí Číně čím dál tím více vstříc, což zahrnuje například utlumení důrazu na porušování lidských práv. Tento postoj může být interpretován jako jasný důkaz úpadku pozice USA, ale zároveň může svědčit i o pragmatickém postoji, kdy Spojené státy nevidí žádný užitek ve zbytečném rétorickém vyhrocování vztahů s Čínou, která je navíc ve stádiu dynamické vnitřní transformace. Na tuto kapitolu tematicky navazuje studie **Jana Hornáta** „Úpadek USA jako tichomořské velmoci? Současný vývoj situace v Jihočínském moři“, která detailně zkoumá vývoj postavení USA v této velmi citlivé a zároveň klíčové geostrategické lokalitě. V rámci vyvažování Číny na vzestupu jsou Spojené státy potenciálně velmi atraktivním partnerem pro menší státy v oblasti, neboť mohou stále fungovat jako záruka proti příliš agresivním krokům Číny. Oddíl věnovaný vnější politice uzavírá kapitola **Tomáše Rezka** „Úpadek USA jako vojenské velmoci – kybernetická válka“, která velmi trefně upozorňuje na měnící se charakter bezpečnostních hrozeb i konfliktů. Velké nebezpečí pro Spojené státy představuje v tomto ohledu jejich rozvinutá civilní kybernetická infrastruktura, která není v důsledku úsporných opatření firem i institucí dostatečným způsobem chráněna. Tato strategická nevýhoda je však do jisté míry kompenzována vazbami největších internetových firem na vládu USA.

Druhá část publikace je věnována problematice úpadku ve vnitřní politice Spojených států. Otevírá ji kapitola **Barbory Čapínské** „Represe a porušování ústavních práv jako projev krize demokracie v USA?“. Autorka v ní poukazuje na nárůst moci policejních složek i zvyšující se důraz na tzv. měkké represe používané proti nenásilným demonstra-

cím. Tento vývoj je zajímavé sledovat v souvislosti s krizí fungování demokratických institucí, které nejsou schopny adekvátně reflektovat postoje voličů. Právě v tom může spočívat důležitý aspekt dlouhodobějšího vnitřního úpadku USA. Vývoji na politické scéně USA se pak věnuje následující vysoce aktuální kapitola **Maxe Kucera** „Radikalizace americké politiky? Vzestup vlivu Tea Party na vnitřní politickou scénu USA v období let 2009–2011“. Kritickou analýzou tohoto hnutí ukazuje na procesy, které polarizují americkou politiku a znemožňují vytváření širších politických koalic pro dlouhodobější nutné reformy, což může být dalším významným symptomem úpadku.

Tematicky na tento problém navazuje kapitola **Venduly Krumpholcové** „Vliv soukromých subjektů na financování amerických volebních kampaní“, která poukazuje na dlouhodobě palčivý problém manipulace veřejného prostoru ve prospěch úzkých, ale dobře organizovaných zájmových skupin. I přes opakované pokusy o reformu se nedaří tento problém uspokojivě vyřešit, i když určitou naději představuje například model financování Obamovy úspěšné kampaně, ve které hrály důležitou roli drobné příspěvky od milionů příznivců.

Následuje kapitola **Pavly Voborníkové** „Sen o kvalitním bydlení jako jedna z příčin současné ekonomické krize“, ve které detailně rozebírá situaci na trhu s nemovitostmi v kontextu krize z roku 2008. K nafouknutí obří realitní bubliny přispěly jak neregulované bankovní instituce, nezodpovědná politika americké centrální banky, tak i kroky státu, který poskytování rizikových hypoték také podporoval. Symptomem úpadku pak je zejména neschopnost přicházející krizi obrovských rozměrů včas rozpoznat a podniknout efektivní ochranná opatření.

V další kapitole se **Helena Schulzová** věnuje problematice neefektivní energetické politiky USA, která podle ní může být jedním z významných symptomů úpadku USA. Snahy o snížení energetické náročnosti ekonomiky i o vyšší míru

energetické samostatnosti opakovaně selhávají, nicméně se v poslední době objevují nové trendy, které mohou celkový obraz výrazně proměnit. Jedná se zejména o těžbu břidlicových plynů na území USA, která je sice velmi nešetrná k životnímu prostředí, nicméně má velký ekonomický potenciál.

Téma energetiky je významné i pro poslední kapitolu **Magdaleny Fírtové** „Severoamerický kontext: úpadek průmyslového Ontaria vs. vzestup ropné Alberta“. Rozebírá v ní zásadní změny, které probíhají na politické i ekonomické úrovni v rámci Kanady v důsledku překotného rozvoje těžby ropy z tzv. ropných písků v provincii Alberta. Vývoz kanadské ropy zvyšuje hodnotu kanadského dolaru, což má fatální důsledky pro tradiční průmyslové podniky v Ontariu, neboť se jim prodražuje export. Kanadě jako celku pak hrozí úpadek do pozice hlavního dodavatele primárních surovin, čemuž se po většinu 20. století chtěla snahou o budování silné střední třídy vyhnout.

První i druhá část knihy poukazují na různé typy chápání úpadku. Korekce geopolitického postavení USA je mediálně atraktivní a bude mít důležité dopady pro všechny spojence Spojených států. Neméně důležitý je však i vnitřní vývoj v samotných Spojených státech, neboť atraktivní politický systém, dynamická ekonomika i pozitivní vnímání amerických hodnot ve výsledku tvoří zdravé základy nepřímého vlivu USA ve světě.

Imperiální politika a mocenský úpadek USA

(Petr Anděl)

Úvod

Spojené státy americké bývají často kritizovány v souvislosti s jejich aktivní zahraniční politikou, a to především v souvislosti s jejími bezpečnostními a vojenskými aspekty. V této kapitole je tedy analyzována jejich bezpečnostní a zahraniční politika ve vztahu k ústřednímu tématu celé monografie, možnému úpadku Spojených států a jejich moci ve světě. Je až příliš jednoduché (a někdy i líbivé) označit americkou zahraniční politiku za „imperiální“. Spojené státy jako globální mocnost mají totiž ve stávajícím mezinárodním uspořádání do určité míry i globální odpovědnost. Musí proto při řešení rozličných problémů i konfliktů ve světě vystupovat aktivně a důrazně. Stejně problematické je však tvrdit, že Spojené státy mohou být přirovnány k impériu v úpadku. Úpadek mocnosti bývá charakterizován jako okamžik, kdy závazky (především v oblasti zahraniční a vojenské politiky) převýší síly či zdroje dotčené mocnosti. Obzvláště nyní, v okamžiku, kdy Spojené státy čelí závažné hospodářské krizi, může nevhodná zahraniční politika vedoucí ke zvyšování zahraničních závazků vést k přepětí sil země, čelící stále rostoucímu alarmujícímu zadlužení. Z čistě akademického pohledu pak může ambiciózní zahraniční a bezpečnostní politika vést jak k urychlení úpadku v případě nevhodně zvolených, příliš velkých a nereálných cílů, tak k jeho oddálení a udržení náskoku Spojených států před jejich možnými konkurenty. Za jednoho z těchto konkurentů bývá považována i dnes Ruská federace. Rusko samo se staví značně kriticky a odmítavě zejména k rozšiřování Severoatlantické aliance po skončení studené

války. Nahlíží jej v rovině blízké dřívější kritice tzv. amerického imperialismu z dob studené války. Klíčovou otázkou této kapitoly proto je, zda lze nahlížet na rozšiřování NATO v postbipolárním světě jako na „imperiální“ politiku, která přiblíží, nebo naopak oddálí možný úpadek americké moci. Rozšiřování aliance lze totiž považovat za cestu ke zvyšování závazků americké vlády v zahraničí. Kritériem hodnocení je zde především schopnost dostát spojeneckým závazkům bez vyčerpání vlastních zdrojů. Výraz imperiální lze chápat ve smyslu posilování vlastního vlivu, rozšiřování vlastní sféry vlivu. V teoreticko-metodologické rovině jde o analýzu americké role v NATO v rámci teoretického modelu fungování asymetrické vojenské aliance, doplněné rozboru Bushovy a Obamovy *Nuclear Posture Review*. Oba dokumenty jsou důležité především pro zhodnocení sebereflexe i vývoje USA na mezinárodní scéně jako jaderné mocnosti. Představa amerického úpadku je v závěru relativizována srovnáním výdajů USA na zbrojení dle údajů SIPRI a poukazem na prognózu demografického vývoje USA a jejich možných konkurentů podloženou daty Population Division of the UN Department of Economic and Social Affairs. Prognózy demografického vývoje dávají totiž USA na rozdíl od dalších rozvinutých zemí, ale i Ruska a Číny, jasnou naději na to, že v nejbližší době uniknou závažnému problému rychlého stárnutí populace.

Bezprecedentní americký úspěch, růst vlivu USA a imperiální politika

Klademe-li si otázku, zda lze považovat současnou americkou zahraniční politiku za imperiální, je nutné uvědomit si nejprve širší souvislosti historického vývoje USA i jejich zahraniční politiky samotné. Spojené státy jsou zemí, která si sama v letech 1775–1783 těžce vydobyla nezávislost na britské

říši. Již z toho plynula prvotní nedůvěra Američanů k evropským koloniálním říším a k jejich imperiálním ambicím. V souvislosti s růstem mocenské základny USA pak můžeme pozorovat rostoucí ambice jejich zahraniční politiky. Ke skutečnému pokusu o napodobení imperiálních výbojů evropských koloniálních velmocí do zámoří se USA rozhodly až v období americko-španělské války v roce 1898, ve které Spojené státy získaly faktickou kontrolu nad Kubou, Portorikem i nad geograficky vzdálenými Filipínami. V souvislosti se stoupajícími nároky na správu těchto území pak v USA končí nadšení pro tento druh výbojů. USA tak definitivně ustoupily od dalších pokusů napodobit evropská koloniální impéria. Zde končí i možnosti spekulací o americkém imperialismu v tradičním smyslu tohoto slova.

Ani zdaleka zde však nekončí příběh amerického úspěchu a růstu, byť tento růst již neznamenal růst územní a nebyl spojen ani se zakládáním koloniální říše. Z USA se stala díky přirozeně rostoucí průmyslové základně i ekonomice globální mocnost. Jako takové však zaujaly Spojené státy postavení v mezinárodních vztazích odpovídající jejich mocenské základně se značným zpožděním, a to až v důsledku rozhodujícího podílu na válečném úsilí v první i druhé světové válce. Zejména válečné cíle USA v první světové válce pak svědčí jasně o absenci imperiálních ambicí USA,¹ podobně jako jejich meziválečný izolacionismus. I po skončení druhé světové války se USA rychle stahovaly z Evropy, podporovaly již však plně principy kolektivní bezpečnosti nově založené OSN. Druhá světová válka však mocensky oslabil všechny evropské země. Z USA a SSSR se naproti tomu v důsledku války staly supervelmoci. Právě neshoda se SSSR ohledně podoby poválečné rekonstrukce Evropy vedla obě supervelmoci k soupeření, které vyústilo v tzv. studenou válku a vedlo USA k trvalému angažmá v Evropě a k budování vlastní vlivové sféry na tomto kontinentu. Zde se USA rozcházejí s dosavadní tradicí předešlé izolacionistické zahraniční politiky a přejíma-